

Ing.Ivo Vicena,CSc:

Polom, příroda a kůrovec na Šumavě.

Před 100 lety postihl Šumavu katastrofální polom. Jeho vznik a zpracování popsal podrobně v r.1925 Hugo Trnka v 41 stránkovém článku. Z článku jsem vybral doslovně určité části, aby je bylo možno porovnat s nynějším stavem lesa, přírody a kůrovce. Polom byl skutečně mimořádně veliký a napadl lesy v listopadu r.1917, tedy ještě v době první světové války, kdy mladí muži byli na frontách, v zajetí nebo v lazaretech. Přesto přistoupili tehdejší lesní hospodáři k likvidaci kalamity zodpovědně a komplexně. Spadlo tehdy 190 000 m³ polomů na ploše 2 revírů s úhrnnou plochou 7193 ha. Pro zpracování bylo vybudováno 15 km uzkokolejných lesních drah, postavena nová parní pila s 5 rámovými pilami, přebudováno železniční nákladiště ve Zbytinách. Dřevo se nezkazilo, poněvadž bylo odkorněno a kůrovec se nerozmnožil. Kalamita byla zpracována do r. 1922 a plochy byly zalesněny do r.1925. Nutno připomenout, že tehdy ještě motorové pily nebyly a že nebyly také žádné traktory ani chemické prostředky. V porovnání s nynějším stavem, kdy s kůrovcem se bojuje přes 20 let, kdy je zdevastována krajina, zhoršený stav povrchové a spodní vody, životní i přírodní prostředí a kdy statisíce kubických metrů dřeva hnije bez užitku v lese se ukazuje, že lesní hospodářství řídí lidé neschopní a že je v tom ministerstva zemědělství, životního prostředí, průmyslu a obchodu, místního rozvoje a ministerstvo financí nezodpovědně podporují. Jakou úlohu v tom hrají takové speciální úřady jako Agentura ochrany přírody a krajiny, ÚHOS, Inspekce životního prostředí, Certifikační organizace FSC a PFSC, Státní správa lesů, Ústřední kontrolní úřad, Policie, která trestní oznámení odmítá řešit? A proč odmítají se tím zabývat Státní zastupitelství? A kteří „vědci“ tento stav obhajují a svádějí vše na sucho a globální oteplování? Kdo zavedl do národních parků bezzásahový režim, který katastrofálně rozmnožil kůrovce? A kdo na tomto stavu vydělává a proto jej podporuje? Následující výňatky nejsou jazykově ani slohově a gramaticky upraveny a jsou v nich převzaty i tehdejší odborné výrazy.

Hugo Trnka: Polom na Šumavě v Arnoštově (Ernstbrunn) v roce 1917 a 1918

(Lesnická práce 1925-výňatek)

Úkolem tohoto popisu jest znázornit postup při zpracování a zužitkování dřeva při polomové katastrofě ve schwarzenberských revírech Arnoštov (Ernstbrunn) a Křišťanov (Christianberg), kde v letech 1917 a 1918 přes 150 000 m³ dřeva padlo prudkému vichru v oběť, k čemuž v pozdějších 2 letech přistoupilo ještě 40 000 m³, takže celé polomové množství dříví možno odhadnouti na 190 000 m³. Při provedení samotném získal si velmi mnoho zásluh p.lesní ředitel inž.Lendl, pak veškerý personál. Za jejich intenzivní činnost vysloveno jim bylo panem majitelem výnosem č.5001 ze dne 21.prosince 1921 uznání.

V úvahu přicházejí revíry Arnoštov s velikostí 1824 ha a Křišťanov s velikostí 1426 ha a dalšími komplexy lesů. Oba revíry leží asi 8 km jihovýchodně od Volar v nadmořské výšce 780 až 1235 m. Hydro-graficky náleží oba revíry do povodí řeky Blanice. Porosty zde tvořící jsou smrk, buk a jedle a částečně i sosna, přimíšeny jsou vzácné listnáče jasan, jilm, bříza, osika, jeřáb a jednotlivě modřín. Dřevinou, která zde roste na každém stanovišti je smrk, ostatní dřeviny se již nehodí pro slatiny a suché horské hřbety. Naskytá se otázka, proč jen hlavně smrkem se zalesňovalo? Smrk je oblíben hlavně proto, že umělému zalesňování nekladl žádných překážek, kvalita jeho dřeva jest výborná, jest velmi měkký, snadno zpracovatelný, vyznamenává se vysokou hmotnou produkcí (až 700 m³ pro ha a více). Pro tyto své přednosti jest smrk hlavní výnosovou dřevinou a bude i nadále na Šumavě dřevinou protěžovanou. Porosty smíšené s přimíšenou jedlí a bukem zvýší však houževnatost vůči klimatickým vlivům, přičemž hledí se, aby smrk byl zastoupen asi 60%.

Hrozný vítr bouřící 7.prosince 1868 postihl též naše nádherné lesy, způsobiv v nich spousty ohromné a v noci ze 26. na 27.října 1870 další strašný vichr další sáhy dřeva. Následkem nedostatku pracovních sil i finančních prostředků se na menších statcích a

v lesích obecních zpracování možné nebylo, objevil se kůrovec v takovém množství, že napadl houfně porosty i stromy úplně zdravé. Lesmistři Soucha Vilém z Krumlova, Nedobitý Alois z Vimperka, Wegscheider Josef z Dlouhé Vsi, Pušner J. z Kašperských Hor a Funke Čeněk z Velkožďíkova za předsednictví okresního hejtmána Karla Hanla uzavřeli „písemní úmluvy“ s vůdci lesních dělníků z Vlašských Tyrol a ze Štýrska „k účeli rychlého zpracování dříví korovcem zhubeného“. V r.1874 pracovalo na Šumavě na odklízování stromů korovcem postižených 6990 domácích a 1400 cizích dělníků. Od r.1870 se loupaly i nezpracované kmeny a kůra se ve hromadách pálila.

Pro zpracování polomového dřeva byla velmi nepříznivá ta okolnost, že polom vznikl právě v době války světové (1914-1918), kdy již i méně schopní, ba již i zmrazení muži povolávání byli do zbraně a domácí práce obstarávali muži přes 55 roků nebo mladíci do 18 let stáří, pak ženy a děti. V r.1920 vypravuje Julius Herbst z Arnoštova, že do Arnoštova přišlo 35 dřevorubců z Vlašských Tyrol (jižní Tyroly). Veliká část dělnictva byla na vojně nebo v zajetí. Zaměstnáno bylo v lese při loupání a pálení jen v revíru Arnoštov asi 200 osob, na které dohlíželi 4 hajní. Dělník v lese si zarobil za 1 pracovní den 28,77 Kč. Dřevorubci nejraději dělali palivo, protože se nemuselo loupat. Tím, že se dříví včasné zpracovalo, oloupalo a kůra spálila, utlumilo se katastrofální objevení kůrovce v těchto revírech.

Doprava se dala od míst pokácení silou lidskou za pomoci ručních sáněk ke kolejištím drážky III.řádu, tedy s rozchodem 600 mm, tedy drah gravitačních. Používalo se dvojích sáněk-rohaček, špicemi obrácených ven, zadkem dovnitř soupravy. Vpředu mezi nosy saní sedí dělník „předák“ a nohama řídí běh saní. Vzadu nos druhých obrácených saní jede druhý dřevorubec „zadák“ a řídí saně, aby nevyběhly ze sánkové cesty. Palivo a brusné dříví se nakládá na jedny rohačky. Při jedné sánkách je zaměstnán jeden dělník nebo jedna dělnice. Jedna osoba se obrátí za den 7 krát. Při dříví kulatém zaměstnány byly koňské a volské potahy, 8 lidí při koních 4 lidé při 2 párech volů.

Drahami gravitačními se dopravilo 43 811,17 plm. Takto se dopravilo 5,7% kulatiny. Pomocí síly animální, pomocí volů nebo koní se dopravilo ke dráze II.řádu o rozchodu 760 mm celkem 169 416 plm. K tomu bylo použito 82 podvozků, 10 překlápěcích vozíků, 30 manipulačních vozíků, 1 vůz pro těžká břemena, 30 podvozků pro rozchod kolejí 600 mm, 2 vozíky pro výhybky, 33 výhybek, 5 točnic, 3 lokomotivy o rozchodu kolejí 760 mm. Bylo položeno 34 000 kusů smrkových pražců, na parní pile omítnutých, 1,5 m dlouhých a 18 cm vysokých. Naložené soupravy se pohybovaly rychlostí 10-12 km za hodinu. Ke zmírnění pohybu umístěna jest na zadním podvůzku brzda. Garnitury zapět tlačili lidé.

Se stavbou hlavní budovy pily započato dne 26.července 1918. Základy provedeny z betonu, kostra spočívá na dřevěných pilířích s betonovou vyzdívkou. Budova je 31,2 m dlouhá a 16,55 m široká. Při obou štítových stranách budovy přistavěny jsou 2 strojovny, strojnická dílna, místnost pro broušení pil a prostor pro zpracování odpadového dřeva s kyvadlovou pilou. Suterén budovy má výšku 2,4 m a má betonovou dlažbu. Při cestě k pile postavena kancelář a 3 místnostech a záchodku a se studnou pro pitnou vodu. Nad kanceláři je přívod vody pro napájení lokomobil, opatřená šterkovým filtrem. Vlevo od pily je postavena topárna s přívodem vody pro 3 lokomotivy.

V pilnici bylo osazeno 5 rámových pil: 75, 55a, 55b, 62, 85 cm a 2 cirkulárky. V kůlně pro přeřezání odpadového dřeva byl umístěn 1 elektromotor 10HP a visutá kyvadlová pila. Dále byla ve východním křídle pily umístěna dílna zámečnická, brusárna, kůlna pro stříkačku sklad pro oleje a mazadla. Blízko budovy bylo zřízeno kolejiště 760 mm pro sklad řeziva. Rozmístění strojů umožnilo zpracování výřezů až 20 m dlouhých, i když většina měla délku 4- 6 m. Od 5.listopadu 1919 pracovala pila na 2 směny. Do konce listopadu 1922 seřezáno bylo 57 133,90 plm a získáno bylo 30 667,627 plm řeziva. Ještě v r.1922 se částečně řezalo dříví z r.1917, tedy skoro 5 let staré. Při jeho omítání se muselo 33% odřezat pro silně červenou hnílobu.

Již za dob předpolomových bylo ve Zbitinách nákladiště, při místní dráze Volary-Prachatice, odkud se expedovalo palivo po Blanici tam naplavené. Svému účelu tehdy úplně postačovalo. Když se však očekával ohromný přívoz polomových hmot, musilo se přikročit ku zvětšení a úpravě tohoto skladiště. Zvětšení plochy nákladiště bylo provedeno do šířky i délky až do vzdálenosti 90 m. Sít kolejí 760 mm s příslušnými rampami, do nákladiště se vybudovala nová průmyslová kolej rozchodu 1435 mm (kolej normálních drah). Celé toto nákladiště mělo plochy 5,1250 ha. Pro palivo plavené bylo místa dosti, pro hmoty transportované po železnici bylo skrovné.

Pro opravy podvozků všech pojezdových drah i různých součástí strojů pily, pro zhotovení různých nářadí a náčiní byla zřízena na pile kovárna o 2 výhních, ve které se měsíčně spotřebovalo ca 320 kg dřevěného uhlí dobré jakosti. Uhelniště bylo vzdáleno od řeky Blanice cca 20m, takže voda byla ihned k dispozici. Poblíže byla prkenná bouda pro uhlíře. Do mířky bylo srovnáno 24 prm dříví z pily odpadkového a smrkové pařezy. Vyrobené uhlí bylo znamenitě vypálené, lesku ocelového, zvuku kovového a lomu lasturového, nečernící.

Jakmile se redukovalo řezání na pile na jednoduché směny se dvěma rámovkami počalo se ihned s demontáží 3 rámovek a velké lokomobily Lanz. Demontáž proběhla ve dnech 11-14.července 1922. Automatický brus demontován 6.října 1922, dvojité cirkulárky 5.října 1922, lokomobila Lanz byla demontována 22.července 1922. Rámovek bylo potřeba na jiných schwarzenberských parních pilách. Po demontáži zůstala státi pouze malopila s jednou lokomobilou a rámovkami 55 cm a 75 cm a s jednou jednoduchou cirkulárkou. S demontáží pojezdové dráhy Černý potok a Puchrovka se počalo 17.června 1923 a skončeno s nimi bylo 3.srpna 1923.

Se zalesňováním polomových ploch se započalo teprve v r.1921. K vysazování bylo třeba velkého množství sazenic, které však nebyly v zásobě. Proto se v r.1920 založily velké školky toulavé poblíže polomových ploch. Velikost těchto školek pohybovala se mezi 0,04 – 0,10 ha a zasela se větší část semenem smrkovým, menší část též borovicí, jedlí a javorem. Obvykle se zasela $\frac{1}{4}$ plochy, na $\frac{3}{4}$ se zaškolkoval smrk. V prvním i druhém roce se použily i sazenice z okolních revírů. Na jaře po sněhu prostých plochách se odstranil klest, který se pak na velkých hromadách spálil. Na polomových plochách v odd.28 se dobývaly také pařezy. Každému hajnému po udělení přesných instrukcí přiděleno pro provedení sadby 40-80 dělníků nebo i dělnic, ano i dětí přes 14 let starých. Buk a jedle se sázely ve skupinách vždy na stranu západní, sázelo se od západu ve sledu: jasan, buk, jedle, smrk. Menší polomové plochy osázeny nebyly, neboť se očekávalo, že se samy přirozeně zmladí.

Aby účinky větru byly zmírněny jevila se tendence zakládati porosty smíšené. Ochrana směřovala proti rozšíření brouka kůrovce, který způsobil již v letech 1870-tých ohromné škody. Škůdci hlavní byli kůrvec, lýkožrout menší, dřevokaz čárkovaný, dřevokaz bukový, lýkožrout modřínový, lýkohub borový,

Pomocí síly vodní dopravovalo se dříví palivové a dříví brusné po říčce Blanici, potoku Pucherském a potoku Černém. Na horním toku říčky Blanice jest údolí přehrazeno hrází asi 100 m dlouhou takže jest vytvořena nádržka. K vypouštění vody slouží lopatovitá stavidla. Plaví se z jara, je-li dost vody a nepřijdou-li časně mrazy. Aby plavba dítí se mohla bez překážek, třeba jest před plavením celou trať po břehu projít a kde třeba, břehy opravit. Tam kde jsou břehy ploché, rozlévá se voda, proud se mírní, usazuje se tam bahno, písek a kamení, které plavení ruší, že poleno na těchto nánosech zůstává vězet a plavební dělníci nemohou na to dosáhnout, aby je opět pomocí bidel uvedli do proudu. Proto se v takových místech břehy zúží tím, že se zarazí kůly až 1,5m dlouhé a ca 14 cm silné ve vzdálenosti asi 1 m a na ty se přibíjejí krajiny z pily, takže se dříví plovoucí od nich odráží a dále pluje. Z lesa přiváží se dříví pomocí rohaček a narovná do dlouhých hranic podél potoka. Před samotnou plavbou se nádrž naplní, což v našem případě trvá 3-4 dny. Blíže řeky stojící

hranice se buď ponenáhlu svalí, nebo se tam jednotlivá polena hází. Po shození tohoto dřeva musí skupina dělníků nebo dělnic procházet břehy, neboť tam, kde jsou na dně kameny hromadí se dříví a musí háčky býti shozeno, aby plavalo dále a nezdržovalo jiné dříví. Z vody se vytahuje na nákladišti ve Zbitínách. Zde zřízeny jsou primitivní dřevěné hrábě chytací. V plavbě se používá co nejvíce žen, hochů a děvčat. Palivo plave po Blanici rychlostí 2,5 km za hodinu. Po vodě bylo splaveno v r.1919 9 909 m³, v r.1920 5 563 m³, v r.1921 9 662 m³, úhrnem 25 134 m³.

V r.1920 bylo již veškeré polomové dřevo z roků 1917 a 1918 zpracováno a tímto včasným zpracováním zabráněno bylo katastrofálnímu rozšíření kůrovců.